

מפסחא עד פסח

פרשת כנסיית המולד בבית לחם והתקשורת

דינה פורת

פריצת הפלסטינים לתוכה. החששות הכבדים שהובעו התייחסו לנוק שצה"ל עלול לגרום למקום הקדוש, ולאפשרות שחיילים ישראלים יפרצו אליו, ולא לנוק שכבר גרמו לו הפולשים הפלסטינים החמושים בזמן הפריצה פנימה ובמהלך שהותם בו. אפשר היה לחשוב שעיקר הבעיה נובע מגוכחותם של יהודים בחוץ, ולא מהשהות שכפו מוסלמים על נוצרים במקום קדוש לנצרות. כתבים או סוכנויות ידיעות בודדים בלבד דיווחו באופן לא מוטה, כשהם מדגישים הן את הפריצה האלימה והן את מחויבותה של ישראל לשמור על שלמותם של מקום קדוש ושל אנשיו, הגמצאים תחת אחריותה. נעדר מן הכתבות גם תיאור הרקע והאירוע שקדם לפרשה - הפיגוע הנורא במלון פארק בנתניה בליל הסדר תשס"ב, שלאחריו החל מבצע "חומת מגן", והעובדה שצה"ל נכנס לערי הגדה בחיפוש אחרי מבוקשים, כשהאווירה בארץ היתה קשה במיוחד. כן יש להזכיר ששטח הכנסייה מחולק בין היוונים האורתודוקסים, הארמנים והקתולים, ואלה האחרונים מיוצגים על ידי הפרנציסקנים שתפקידם לשמור על ארץ הקודש ("הקסטודיה של הארץ הקדושה"). הפריצה נעשתה לחלק הקתולי, שהוא דווקא הקטן בשטחו, במטרה ברורה - להביא ללחץ של הוותיקן על ישראל¹.

עניין עיקרי שיש לבחון הוא השימוש שנעשה בכתבות בביטויים בעלי משמעות לנוצרים, והמסר שהועבר באמצעותם לקורא, לשומע ולצופה. ברור שהעתונות, הרדיו, הטלוויזיה ואתרי האינטרנט של מוסדות נוצריים ישתמשו בביטויים בעלי משמעות שכוו, והשאלה היא האם גם בכלי תקשורת הילוניים למהדרין השתקפו זרמים תת קרקעיים נוצריים בסיסיים, שאינם עניין לחילוניות או לדתיות אלא לתרבות, לשימושים לשוניים ולמסורת של חשיבה.

ניתוח הביטויים שבהם השתמשו כלי התקשורת של הוותיקן,² מעיד על שימוש נרגש בכלים המדברים אל כל נוצרי, גם אם אינו קתולי דווקא: כבר ביום הראשון לאירועים, ב-2 באפריל, הודיעה סוכנות ידיעות קתולית על רציחתו של כומר סלואני איטלקי בכנסיית סנטה מריה בבית לחם על ידי הכוחות הישראליים, ומיד אחר כך הודיעה תחנת רדיו איטלקית שהוא נרצח בעודו כורע ומתפלל לפני המזבח. השומע יכול היה לדמיין לעצמו את התמונה המוזעזעת - כומר תמים דרך הגופל חלל על משמרתו, לפני המזבח, טרף לאכזריות הישראלית שאין לה גבולות, גם לא ביחס לאדם חף מפשע במקום קדוש. אמנם, שעות ספורות לאחר מכן הודיעה אותה סוכנות ידיעות קתולית (בשורה אחת בלבד), ששעות היתה בידה, וכי הכומר חי וקיים, וגם הנוגציוס (שגריר הוותיקן) בישראל, הארכיבישוף פיטרו

התקשורת העולמית לא יכלה להעלות בדעתה אירוע דרמטי יותר מאשר פרשת כנסיית המולד שהתרחשה בבית לחם בין ה-2 באפריל ל-10 במאי 2002. למעלה ממאה (כנראה כ-120) פלסטינים, חמושים בנשק, פרצו לתוך כנסיית המולד, התבצרו בה והפכו את חמישים הנזירים, הכמרים והעובדים המקומיים לבני ערובה. בין המתבצרים היו כתרסר מבוקשים על ידי צה"ל, ששם לפיכך מצור על מתחם הכנסייה כולו. קרוב ל-40 יום סערה התקשורת בכל העולם, כולל כמובן בוותיקן, ואפילו ביטאונים קטנים במקומות נידחים נדרשו לנושא והביעו את דעתם. גיבורי האירוע היו בני שלוש הדתות המונותאיסטיות הגדולות - הנצרות, האסלאם והיהדות; ומיקומו - אחד המקומות הקדושים ביותר לנצרות, שכן על פי מסורתה הוקמה כנסיית המולד ממש על המערה שבה נולד ישו, והמלכה הלנה, אמו של הקיסר קונסטנטינוס, שעשה את הנצרות לדת השלטת בקיסרות רומי, הקימה אותה לראשונה בשנת 339 לספירה; הרקע לאירוע הוא היחס שבין מדינת ישראל לפלסטינים בעיצומה של האינתיפאדה השנייה, ולא פחות מזה - ההיסטוריה הטעונה של יחסיה של ישראל, כמדינה יהודית, עם הוותיקן. כל הגורמים האלה חברו ויצרו משבר בין לאומי, דרמה רבת מתח, שהתקשורת, ואין צורך ליומר שגם מיליוני נוצרים בעולם כולו, עקבו בדריכות אחרי כל פרטיה.

אין בכוונת הדברים שלהלן לבחון את השתלשלות האירוע או את המגעים הצבאיים והמדיניים שהתקיימו כדי להביא את המשבר לידי סיום (או להמשיך אותו, בהתאם לאינטרסים של כל אחד מן המעורבים בפרשה). אלה נסקרו כבר, כאמור, בהרחבה בכלי התקשורת השונים. כמו כן אין באפשרותנו לסקור כאן את כל העתונות והכתבות שהתייחסו לנושא, שכן זהו חומר רב היקף. הכוונה היא לנסות ולבחון האם אופן הסיקור, ובעיקר הביטויים הלשוניים והתיאורים שבהם השתמש חלק מן הסוקרים, משקפים רגש אנטי יהודי, שהתעורר או התחזק בעקבות האירוע; והאם הם הביעו דעות בעלות גוון נוצרי אולי מבלי שהתכוונו לכך מראש, באופן שטשטש את הגבול שבין פנייה אנטי יהודית לבין ביקורת על ישראל. עוד יש להדגיש, שלכמה מהשאלות העוליות מתוך סבך המצב שנוצר אין תשובות חד משמעיות, והן תוצגנה כאן כפתיחה לדיון.

"אש וגופרית בארץ הקודש"

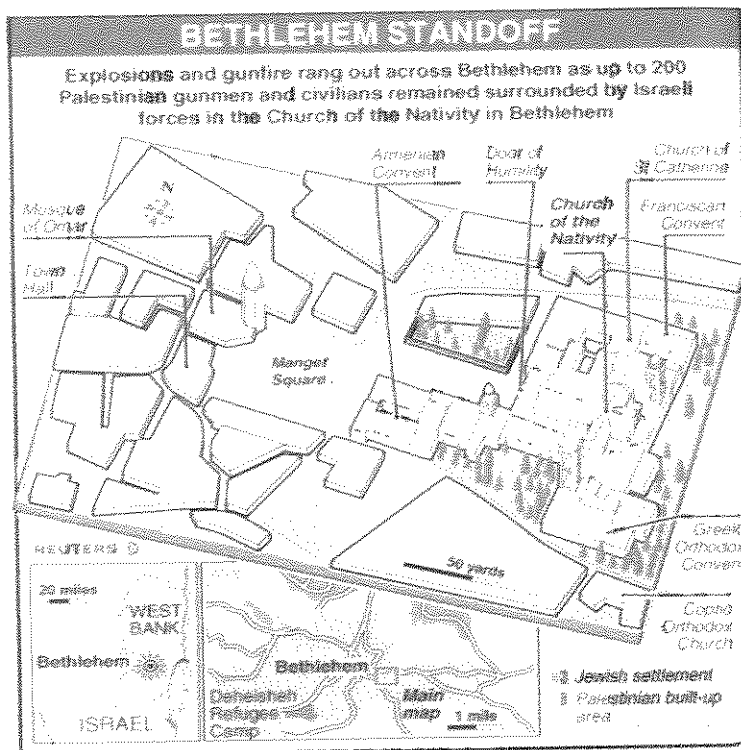
כאן המקום להזכיר שרובם המכריע של אמצעי התקשורת בעולם - לא כולם - גינו בחריפות את המצור שהוטל על הכנסייה, ולא את

הקדוש, גם לא על העובדה שהכמרים והנוזרים הוחזקו כבני ערובה ולמעשה כמגינים חיים, וגם לא על ההודעה שנמסרה לפולשים לכנסיה על ידי צה"ל, כי מי מביניהם שאינם מזהים כטרוריסטים יכולים לצאת ממנה כרצונם, והמבוקשים, שמספרם היה קטן, כאמור, יוכלו לבחור בין עמידה למשפט בישראל לבין יציאה לכל מקום פרט לשטחים המוחזקים על ידי ישראל. הנוצרים, פייטרו סמבי, הצטרף להצעה זו, בתוספת משלו, והיא לוויו בין לאומי ליוצאים.¹ "למרות ששלטונות הוותיקן ידעו כי הפלסטינים משתמשים בכמרים כמגן מפני הישראלים, הם לא עודדו את הכמרים להימלט, מאחר שהם ראו בהישארותם במקום חלק מתפקודם, כמי שיעודם הוא לעמוד על משמרתם בגאמנות," כתב יצחק מינרבי, החוקר את היחסים בין הוותיקן לעם היהודי. ואכן, בשיתת טלפון שקיים האפיפיור, יוחנן פאולוס השני, עם הכמרים, שלח להם את ברכתו והודה להם על "עדותם הנוצרית".² ואולם השאלה שנותרה היא, אם אכן זו היתה הסיבה לבקשה שהכמרים יישארו במקומם, שהרי הכמרים התבקשו בכך לסכן את חייהם עבור שליחותם, והאם הדברים לא נבעו מסיבות פוליטיות שיש, כאמור, לחזור ולדון בהן.

האמנם "אקט ברברי"?

הימים עברו, והתסבוכת טרם הותרה. שתי פניות של אנשי כמורה איטלקיים אל יאסר ערפאת, יו"ר הרשות הפלסטינית, שיורה לאנשיו לצאת מן הכנסיה, לא הועילו שכן הוא עצמו ניסה להשתמש במצב שיצרו אנשיו בבית לחם כדי להיחלץ מן המצור שהיה נתון בו במוקטעה ברמאללה; סגן שר החוץ, הרב מיכאל מלכיאור, ניסה להעביר את המשא ומתן מידי צה"ל לפסים של הידברות דיפלומטית עם ראשי העדות הנוצריות השונות בארץ, וזה פרט למגעים שהתקיימו בחו"ל; עתון הארץ מצדו קרא לווייתור על המצור על הכנסיה, משום שבלי קשר לגינוי שיש לגנות את השימוש לרעה שעושים הפלסטינים החמושים בחסינות שמעניק מקום קדוש - על ממשלת ישראל מוטלת האחריות לשלמותה של הכנסיה ולשלומם של הנוזרים הכלואים בה. "מיליוני מאמינים נוצריים עוקבים בחדרה אחרי ההתפתחויות במתחם וניזונים גם ממידע מטעה שמפיצים תועמלנים המנסים להשחיר את פניה של ישראל," נכתב במאמר מערכת של העתון.³

ואכן, המצב שנוצר וטרם נפתר המשיך והעלה ביטויים נוספים בתקשורת הנוצרית, וביטאונים כמו הקתולי של צפון קרוליינה או המבט הקתולי וביטאונים נוספים ברחבי העולם, מסרו בהתרגשות דיווחים שמקורם ככל הנראה הוא הפטריארך הלטיני של ירושלים, המונסניור מישל סבאז, וכמה כמרים מתוך הכנסיה, שהטיחו האשמות בנוגע למצב בתוך המתחם שהתבררו אחר כך ככוזבות, ודיווחו מתוך נקודת מבט פלסטינית מובהקת. כאלה היו גם דבריו המתלהמים של האב דוד יגר (Jaeger), דובר של "הקוסטודיה הפרנציסקנית בארץ הקודש", שהתייחסו רק ל"אקט הברברי הנבלתי ייאמן" של הטלת המצור, ולמרות זאת הובאו בהרחבה על ידי הבי.בי.סי. ואפילו אתר הבית של נצרות היום דיווח על פגז שנחת במשרדיה של הכנסיה

מפת כנסיית המולד בבית לחם לפי אתר אינטרנט עיון לישראל

סמבי (Sambi), הכחיש את הרצה בקול ישראל. בכל זאת לא נמנעה סוכנות רויטרס מלאשר את הידיעה ולהפיצה על סמך דבריה של סוכנות הידיעות הקתולית - שכבר הוכחשו בינתיים - מבלי לטרוח ולברוק אותה. לעומתה דיווח האתר של הנצרות היום, ביטאון אונגלי-אמריקני, על פריצה אלימה לתוך הכנסיה ועל התנגדותם של אנשי הכמורה שביקשו מן הפולשים לצאת לאלתר.⁴

למרות ההכחשות פרסם למחרת עתונו היומי של הוותיקן, ל'אוסרבתורה רומנו, מאמר תחת הכותרת "אש וגופרית בארץ הקודש", שנושאן העיקרי היה רצה הכומר, והוא פורסם במשך עשרה ימים באתר האינטרנט של הוותיקן. המאמר רצוף ביטויים ההופכים את בני מעוז של כל נוצרי מאמין, כגון "יהירות מקוממת", "אובס גס של ההיסטוריה", "חילול ארצי של מי שקם לתחייה באש ובגופרית", ועד פגיעה בפסל אמו של ישו - פגיעה שלא היתה ולא נבראה וכנראה שנקשרה לעניין משום שהכומר נרצח, כביכול, בכנסית סנטה מריה. הכומר עצמו תואר כמי ש"גושא עדות" - שוב מושג מפתח הקשור לצדיקתה של הברית החדשה, אך עדותו לא עצרה את נשקם של הרוצחים. והמור מכל - המאמר זיכר על התקפה על המקומות הקדושים הנערכת, לדברי המתקפים, כלומר הצבא, כדי להתגונן מפני הטרור.⁵ ניסוחו של המאמר העיד לא רק על הרצון לפרוט על נימים יקרות ללב הקוראים, אלא על ניצול ההזדמנות כדי להעלות מחדש את שאלת השליטה במקומות הקדושים, שאלה שעוד נשוב אליה בהמשך. אף מלה לא נאמרה על מי שבאמת פרצו המושים למקום

L'OSSERVATORE ROMANO

Redazione e amministrazione
CITTA' DEL VATICANO

EDIZIONE SETTIMANALE

IN LINGUA ITALIANA

Copia: 0,90
Copia arretrata: 1,50

ANNO LIII

UNICUIQUE SUUM

NON PRAEVALEBUNT

N. 18 (1.172) - Venerdì 2 Maggio 2003

REDAZIONE: Via del Pellegrino, 00120 Città del Vaticano - Tel. 06.698.83.461 - 06.698.84.442 Fax 06.698.83675 INTERNET: www.vatican.va/news_services/or/home_ita.html E-MAIL: ornet@ossrom.va - S. Abb. Post. - Roma

עתון הוותיקן שפך אש וגופרית על חיילי צה"ל

לקיסר קונסטנטינוס, ומגיע מוועידות טולדו במאה השביעית, שהקצו אפילו רדיוס מקלט נוסף סביב הכנסיות, לשגרירויות כמקום מקלט בימינו.

ניתוחו של קיטרי מבהיר את הדינמיקה שיצר השימוש במונח "מבקשי מקלט" ביחס לפורצים לכנסיה: הוא מתאר אותם כמי שהיו חייבים לקבל מקלט מן הנוצרים, כי נרדפו על ידי הישראלים על לא עוול בכפם. שימוש כזה מעלה בקורא או בשומע אסוציאציה מיידית, לפיה המבקש לתפוס את המסתתר במקום המקלט הוא מפר החוק, חוק הומני עתיק יומין המשותף לכל התרבויות. ואכן, כתבו של עתון הולנדי מנה בזה אחר זה את הביטויים שבהם השתמשו אמצעי התקשורת, ובכך יצרו אצל קוראיהם הבנה מוטעה של האירוע: אסושיאטד פרס - הם מתחבאים בכנסיה. רויטרס - קיבלו מקלט. הבי.בי.סי. - הישראלים צרים על מבקשי המקלט, בתוספת ציטוט מפי אחד הכמרים על ישראלים ש"נגעו" במקומות הקדושים, בלי להזכיר את מי שפרצו לתוכם בכוח. הניו-יורק טיימס - מחפשי מקלט, שהישראלים טומנים להם מלכודת מבחוק, והרשימה עוד ארוכה!¹² אין צורך לומר שרוב העתונות והאתרים הנוצריים שהוזכרו כבר נקטו באותם ביטויים, כמו הקתולי מצפון קרוליינה שציטט את האב ראעד אבוסאליה, גם הוא מראשי הפטריארכיה הלטינית, לפיו "אם האנשים האלה מבקשים מחסה, חובתנו להגן עליהם, ואנו רק מקווים שהישראלים לא יפלוש לכנסיות". קיטרי, שהוזכר לעיל, ציטט כמרים בכנסיה שהסבירו כי הם "ציפו" בעצם לפלסטינים שיבואו לבקש מקלט בכנסיה.¹³ הגדיל לעשות כתבו היהודי של האוסטרלי, מעתוניו של רופרט מורדוק, שמסר תיאור אוהד במיוחד של הפלסטינים כ"לוחמים מבקשי מקלט", וכמוהו, באותן המלים, כתבו של עתון אוסטרלי נוסף. נצרות היום שאב את הדיווח השגוי על שבע הנוצרות הפצועות וכומר אחר שנהרג, והפגו והפורנוגרפיה, מדיווח של האוסטרלי שלא בדק את הדברים.¹⁴ עם זאת יש לציין כי לאחר כשבועיים של דיווחים כאלה ושימוש בביטויים כפי שתוארו, נשמעה בתקשורת גם ביקורת עצמית, ולא דווקא מצד יהודים, על הדיווח המוטעה כל כך, גם כדי שלא יופקר לגמרי מקצוע העתונות, כפי שניסח זאת אחד המבקרים, וגם במסגרת חיסולי חשבונות בין עתונים וכתבים.¹⁵

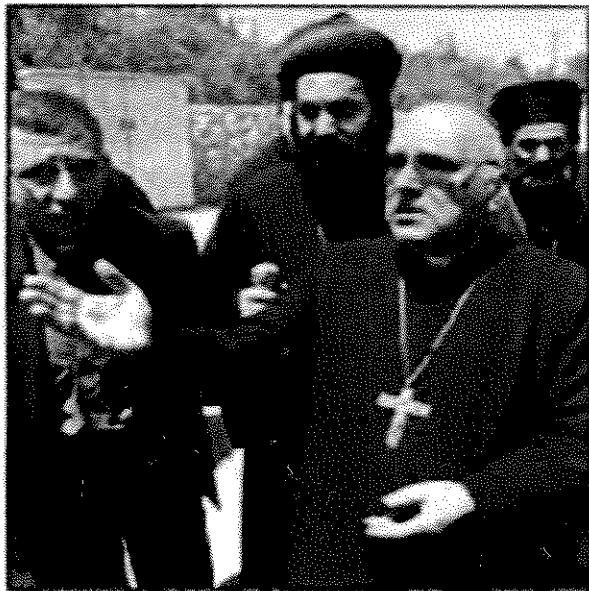
על מה מעידים דיווחים אלה, ובייחוד צורות ההתבטאות בעלות הניואנסים הנוצריים, מי פחות ומי יותר? דומה שהתשובה טמונה בשני מישורים, הרגשי והפוליטי. במישור הרגשי מעידים הדיווחים והניסוחים

הלותרנית בבית לחם, שבע נזירות פצועות, כומר אחר הרוג במקום זה שהתברר כחי, ואפילו, שומו שמיים, סרטים פורנוגרפיים שהקרינו חיילים ישראלים על הקירות (לא ברור אילו קירות), אם כי בעל האתר הודה שהדיווחים בעייתיים וקשה לאמתם.¹⁶

האב ביני, המזכיר הכללי של המסדר הפרנציסקני, העלה בראיון לרדיו ברומא את זכרם של הכמרים הפרנציסקנים שחירפו את נפשם במלחמת העולם השנייה כדי להציל יהודים ולהסתרים במנזריהם, ועתון הארץ ציטט את דבריו כנימוק נוסף לצורך בויתור על המצור, ויתור שיהיה בגדר מחווה כלפי הכנסיה. האם היתה בדברי המזכיר שארבעים מאנשי מסדרו היו כלואים בכנסיה, רק העמדה של חסד תחת חסד - אנו עורנו לכם אז, זכרו זאת ועזרו לנו עכשיו - או שהיתה בהם גם מקבילה סמויה: הפרנציסקנים הגנו או במנזרים על יהודים מפני הנאצים, ועכשיו הם נותנים מקלט בכנסיה לפלסטינים מפני הישראלים, ואיך זיל גמור? ובעניין זה אפשר לשאול, האם יש קשר בין אזכור העזרה שקיבלו יהודים בתקופת השואה מחוגי הכנסיה הקתולית לבין שאלת העלאתו של האפיפיור פיוס ה-12 למעלת קדוש?

פרסום ללא בדיקת הפרטים

שאלה זו של מתן מקלט מעבירה אותנו לדיון בכלי תקשורת כלליים וחילוניים, שבדיווחיהם שלטו ממש הביטויים הנוגעים להענקת מקלט לנרדף. יומיים לפני סיומה של הפרשה פרסם העתון וושינגטון טיימס את מאמרו של ניקולאס קיטרי (Kittrie), פרופסור למשפט באוניברסיטה האמריקנית בושינגטון ומומחה לחקיקה למניעת פשעים, ובו ביקורת נוקבת על התנהלותם של יאסר ערפאת ואנשיו בפרשה זו ובאחרות שבהן הפרו לדבריו כל אמנה וחוק, ובעיקר על עצם הפריצה: "שום סיבה מוצדקת אינה יכולה להינתן לנוכחותם של אנשי זרוע המושגים בכנסיית המולד או בכל מקום אחר הקדוש לאחת הדתות". לענייננו חשוב יותר הניתוח שמציע קיטרי לנושא המקלט. במהלך ההיסטוריה, כך כתב, כנסיות, מסגדים ושאר מקומות פולחן, "הציעו לעתים קרובות מקלט לעייף, לרעב, לחף מפשע ולנרדף."¹⁷ הוא הזכיר כמובן גם את החוק המקראי המקצה שש ערי מקלט למי שרצה בשגגה והוא נמלט מפני נקמתם של גואלי דם (כמדבר לה, ט-לד). ואכן המקרא מדגיש את השגגה, כלומר את החובה המשפטית והמוסרית להבדיל בין רצח בשגגה שלא חלו עליו דמים לבין רצח בכוונה, ודן בנושא באריכות ובפירוט.¹⁸ המשך מאמרו של קיטרי נותן סקירה היסטורית של מתן מקלט מבבל, יוון ורומא, דרך חצי האי ערב ועד

הפטריארך הלטיני של ירושלים, מונסיונר מישל סאבה, הטיח האשמות נגד ישראל מנקודת מבט פלסטינית

הימים בשליטה ישראלית. הצגתה של פרשת כנסיית בית לחם כאילו חשפה חוסר יכולת של שלטונות ישראל להגן על אותם מקומות, או כאילו העלתה חששות כבדים שמא תפגע בהם, יכלה לסייע לטיעון שמוטב להם למקומות הקדושים להיות בחסות בין לאומית אם לא לחזור לידיים נוצריות, לפי העניין והנכסים שיש לכל עדה נוצרית בארץ. כאן גם עולה שאלת יישומו של ההסכם שנחתם בין הוותיקן לממשלת ישראל בדצמבר 1993, המכונה "הסכם יסוד" משום שורה ארוכה של נושאים שהוגדרו בו עוד נידונה או תידון בשורה של ועדות עד שתגיע לידי מימוש. ישראל התחייבה במסמך לשמור על שלמותם של המקומות הקדושים לנצרות וכל פגיעה בהם, גם אם לא נעשתה על ידי ישראלים, ואי עמידה בהתחייבות - יש בה משום סיכון ההסכמים וההסכמות שהושגו עד כה.¹⁸ לא מקרה הוא שהסכם היסוד עם הוותיקן נחתם בסמוך לחתימת הסכמי אוסלו - לוותיקן יש נכסים רבים בארץ, ואנשיו, שסברו כי דיונים בעתידם של מקומות ושטחים בארץ הם ממש מעבר לכותל, לא יכלו להרשות לעצמם להישאר מחוץ לתמונה. שאלת העלאתו של פיוס ה-12 שהיה האפיפיור במהלך השואה לדרגת קדוש הוקפאה לפי שעה, וכינתיים הושלמה העלאתם של פיוס ה-9 ויוחנן ה-23 לדרגה זו. לפיכך אין זו אלא השערה, שדבריו של האב ביני (Bini), מזכירו של מסדר הפרנציסקנים, בנוגע לנזירים שהצילו יהודים בתקופת השואה, באו להדגיש את תפקידה של הכנסייה כמצילה באותה תקופה, ואולי באמת רצו להראות את לקחייה של תקופת השואה, ולא לרמוז לעניינים שבמחלוקת כיום (ראו לעיל). אחד הפרשנים שניתח באריכות את המצב המורכב שנוצר סביב פרשת הכנסייה כתב על עמדתו של הוותיקן מול הרשות הפלסטינית

קודם כל על חרדה ממש מפני כניסת יהודים למקום הקדוש כל כך לנצרות. ברור גם שפריצתם של מוסלמים למתחם לא עוררה שום רגש דומה, ושפילול הוותיקן לא ראה בפריצה זו את עיקר הבעיה. מדובר, אמנם, בחיילים ישראלים ובשלטונות צה"ל, גוף מוגדר ומוכר שאתו היה משא ומתן ממושך, אך הביטויים מעידים על רגשות כלפי גוף מוגדר פחות ומאיים יותר, שהוא ככל הנראה יהודים בכלל. הם "נגעו" במקום הקדוש, התלונן אחד הכמרים, כזכור, על החיילים, כאילו טימאו אותו בנגיעתם. והם הרי לא כלל נכנסו פנימה, כך שעצם הנגיעה אינו ברור, ואולי פירושו שהתקרבו עד כדי חשש נגיעה. הכומר הסלובאני שלא באמת נרצח - האב ג'יאקומו אמטאיס (Amateis) - אולי העלתה תמונת מותו, ירוי ליד המזבח בכנסייתה של האם הקדושה מריה, אם ישו, בעודו מתפלל ו"נושא עדות", תמונה אחרת בלבם של קוראיו: זו של ישו, שנולד שם בבית לחם, לאמו מרים, והיהודים הם שרצחו אותו, או לפחות הביאו למותו שהרי הם שהסגירו אותו? רק ב-1965, בוועידתה האקומנית השנייה, הסירה הכנסייה הקתולית מעל הפרק האשמה נוראה זו שהיתה נחלת מאות מיליוני נוצרים בעולם, במסמך הידוע בשם "נוסטרה אאטטה". בזמנו, במאה ה-20, התקבלה החלטה זו, ועדיין לא ברור כמה זמן יחלוף עד שתשתרש בלבבות. אין בידינו לענות על שאלת הקשר בין ישו וקורות חייו ומותו לבין הכומר של ימינו, אלא רק להעלות אותה כהשערה, ואפילו כהרהור: יש לומר בברור שכלי התקשורת המודרניים שאנו דנים בהם לא העלו קשר כזה, ואלה של הוותיקן שבו והזכיר את ישו בהקשרים שונים, אך לא הזכירו את אופן מותו. עם זאת הם נתפסו לשקר בקלות, והוא שכנע אותם, מהאוסטרברורה רומנו ועד רויטרס, והם פרסמו אותו מבלי לבדוק את הפרטים, כאילו רצה בדם קר של כומר מתפלל לפני המזבח הוא מעשה צפוי מצד חיילים ישראלים, שרובם יהודים. אין לשכוח שהצופים בטלוויזיה בארצות השונות לא ראו את הנעשה בכנסייה פנימה - הם ראו אותה מוקפת חיילים, ונחרדו.

בין אנטישמיות לאנטיציונות

הרב מלכיאור, בתפקידו כראש הפורום הבינמשרדי למעקב אחרי אנטישמיות, העלה את ההשערה שהיהודי הוא האנטיכריסט של ימינו, כפי שהיה בימי הביניים.¹⁹ חוקר שוודי, שבתן את העתונות בארצו בזמן מלחמת לבנון, המשיך את ההקבלה וטען כי ההשוואות שעשו באותו זמן כלי תקשורת בין ישראל לבין הרייך השלישי מעידות שהיהודי חייב להיות מושווה לנאצי שהוא האנטיכריסט של המאה ה-20, כדי להמשיך ולשמש בתפקידו המסורתי כאנטיכריסט, תפקיד רב פנים מבחינה תיאולוגית ופוליטית כאחת.²⁰ דברים אלה מתקשרים לפרשה שבה אנו דנים, משום שהחרדה התרכזה בשאלה מה תעשה ישראל, למרות הצהרותיה שאין בדעתה לפגוע ולפרוץ, ותפקידה הפרוטנציאלי במחזה ככוח הרסני היה גם הוא כמו צפוי מראש. שאלה היא, האם ניכר כאן אותו המנגנון הממשטש את הגבולות שבין אנטישמיות לבין אנטיציונות על ידי העברת תכונותיו כביכול של העם האלה של מדינתו.

את המישור הפוליטי קל יותר לזהות, משום שהוא קשר את הפרשה לשורה של אינטרסים שהוגדרו הרבה לפני שפרצה. ראשית, עניין מעמדם של המקומות הקדושים לנצרות הנמצאים מאז מלחמת ששת

הערבים לובשי החולצות החומות שביצעו אותה, "כתב בלעג - ובהגזמה - עתונאי על חבריו למקצוע. "אבל היי - זוהי 'עתונאות' עבורכם."

1. See Rod Dreher, *National Review Online*, April 9, 2002, "Held up in Bethlehem - What's Really Going on Inside the Church of the Nativity; and "What the Media Hid About the Invasion of the Church of the Nativity," *TNA news*, no. 333, April 13-14, 2002.
2. ראו: יצחק ס. מינרבי, "המשבר הבין לאומי סביב כנסיית המולד," כיוונים 7 ספטמבר 2002, עמ' 74-80.
3. Sergio Minerbi, "Il Vaticano e i quaranta giorni della Basilica della Natività", in: *Nuova Storia Contemporanea*, January-February 2003, pp. 131-144.
4. מינרבי, עמ' 75; "Armed Palestinian Holed Up in Jesus Birthplace," *Christianity Today*, week of April, 1st 2002 (הערה 1 לעיל).
5. מינרבי, עמ' 75 (עם פרשנות משלי, ד.פ.).
6. ראו הארץ, 5.4.2002.
7. *Jerusalem Report*, April 18, 2002, "Pope Telephones Friars inside Bethlehem Nativity Church."
8. הארץ, 14.4.2002.
9. *Christianity Today*, North Carolina Catholic (Catholic News Service), April 3, 2002; *BBC News*, Middle East, April 8, 2002; *Catholic Insight*, June 2002.
10. ההקבלה שאולי העלה האב ביני היא רעיון של יצחק מינרבי, עמ' 77. כן ראו הארץ 14.4.2002.
11. Nicholas Kittrie, "When Conflict and Faith Collide," *Washington Times*, May 8, 2002.
12. על ערי המקלט במקרא ראו משה גרינברג, אנציקלופדיה מקראית, כרך 1, עמ' 388-383.
13. John Aravosis, *Likoed Nederland*, April 4, 2002, "Pro-Arab Media Bias"; Israel H. Asper, *Jewish Press*, June 11, 2002, "Combating the Media's War on Israel."
14. *North Carolina Catholic*, April 3, 2002; ואצל קיטרי, הערה 10.
15. *TNA News*, 13-14 April; וראו גם הערות 3 ו-12 לעיל.
16. Herb Denneberg, Column for Week of April 22, 2002, "The Denneberg Report" on the *National Inquirer* and the *Philadelphia Inquirer*; ארבוסיס, הערה 12.
17. ראו יאיר שלג, הארץ 5.5.2002. שלג ראיין את סגן השר מלכיאור במסגרת סדרה בת 7 מאמרים שכתב על אנטישמיות.
18. הנריק בקר, "מוטיבים אנטי יהודיים בוויכוח הציבורי על ישראל - שוודיה כמשל," בתוך "פני שנה, אנטישמיות באלף השלישי," משואה ל"א, עורך: יואל רפל, אפריל 2003.
19. על הסכם היסוד בין ישראל לוותיקן ראו: קובץ "מסמכים נוצריים בני זמננו על היחסים בין יהודים לנוצרים," ירושלים, ספטמבר 1996, עמ' 105-115.
20. Rod Dreher, הערה 1 לעיל.
21. אליהו סלפטר, "יחסי יהודים-נוצרים וכנסיית המולד," הארץ, 24.4.2002.
22. המשפט לקוח מהרצאתו של דני רובינשטיין כתב הארץ לענייני עירבים, בכנס על "אנטישמיות ותקשורת", שנערך על ידי המרכז הבין לאומי לחקר האנטישמיות ע"ש וידאל ששון באוניברסיטה העברית, פברואר 2003.

והעולם הערבי בכלל, עמדה אוהדת שהודגשה לא אחת ולא שתיים. על כן, סבור הפרשן, יכולה היתה להיגרם מבוכה רבה לוותיקן לו הודה ברבים שבעלי בריתו, קרי - הפלסטינים, פגעו במקום קדוש. על כך יש להשיב, שהאפיפיור הנוכחי, היושב כבר 25 שנים על הכס הקדוש, הוליך קו של התקרבות לעם היהודי ולמדינת ישראל, ובשורה של התבטאויות ומחוות שלא נעשו קודם לכן הביע את צערו העמוק על השואה, תהה על אחריותה של הכנסייה לתופעת האנטישמיות, ביקר בארץ, בירושלים וביד ושם, הוא מציין את יום הזיכרון לשואה מדי שנה, ובזמן כהונתו נחתם ההסכם עם ישראל, גם אם הוא עדיין נדון בוועדות מיישמות. הפולשים לכנסייה נכנסו דווקא לחלק הקתולי-פרנציסקני שלה, שהוא הקטן בחלקי המקום, משום שידעו כי רק הוותיקן יכול למנוע מישראל לפרוץ פנימה ולאסור אותם. ואולם אם יש בכוחו למנוע זאת, הרי זה עקב קשריו עם ישראל ולא להפך, והנוצרים, הארכיבישוף סמבי, אכן מילא תפקיד חיובי של מתווך בפרשה, ומסר דיווח נכון לכלי התקשורת. גם הארכיבישוף ז'אן-לואי טוראן, שר החוץ של הוותיקן, שגינה סוף סוף את ההתפרצות לכנסייה כמעט שלושה שבועות לאחר שהתרחשה, הודיע שהוותיקן תומך בוכותה של ישראל להגן על עצמה מפני טרור, ושאינו שום אפשרות להצדיק טרור - אלא שעליה למצוא את התגובה הנכונה.²⁰ ועל כן יש כאן תמונה מורכבת, ומה גם שלמהלכיו של האפיפיור שתכליתם התקרבות לעם היהודי יש התנגדות לא מעטה מבית, בצמרת הוותיקן.

"זוהי עתונות"

הכמורה הנוצרית בארץ היא כיום ברובה ממוצא ערבי, ולא ממוצא אירופי כפי שהיתה בעבר, ועל כן הזדהותה עם העניין הפלסטיני היא חזקה. כאשר אמר אותו כומר ש"ציפינו להם" - שכן אחרי הפיגוע הנורא במלון "פארק" בנתניה החל מבצע "חומת מגן" וצה"ל נכנס כאמור לערי הגדה - אמת אמר: הכמרים התנגדו לפריצה אלימה לשטחם, אך רק חלק מהם ברח מתוך המצור, וכמה מאלה שנותרו בתוכו הכבירו האשמות באוזני כתבים ושדרים על אירועים ומצבים שלא היו ולא נבראו, ורק הוסיפו שמן למדורה. "יש ערביזציה של הנצרות בארץ הקודש", אמר דני רובינשטיין, איש הארץ,²¹ וייתכן שכלי הקודש המקומיים מזדהים עם הרשות הפלסטינית יותר משהם מזדהים עם הוותיקן.

לסיים ייאמר שמהותם ותמציתם של רגשות אנטי יהודיים הם הפער שבין מציאות לדמיון, והאפשרות להשתמש בפער זה שימוש פוליטי, וכעומק הפער כן עוצמת הרגש. למרות החלטותיה של הוועידה האקומנית מ-1965, ולמרות מאמציו הרבים של האפיפיור, עדיין קיימים הבטים אנטי-יהודיים מסורתיים שקנו להם שביטה, גם בקרב אנשים חילוניים, והם מכתביים את תגובותיהם, ובוודאי כאשר נוספים לכך גורמים ואינטרסים מדיניים עכשוויים.

לא הצגנו כאן את כל החומר הנוגע לפרשת כנסיית המולד בבית לחם, אך ייתכן שגם היא ממחישה פער זה, שכן התקשורת נתפסה בקלות רבה מדי לשקרים שהופרחו, למרות שהופרכו אחר כך, מבלי לטרוח לבדוק ולברר כפי שדורשים כללי המקצוע. "איש מבין העתונאים שוחרי האמת, המשותתרים מדעות קדומות והטיות, לא מצא לנכון לכתוב את האמת על הפריצה לכנסייה, ועל טיבם של